

Melk is goed voor elk

Hugo Bongers

Wie de moeite neemt om een stapel beleidsplannen van gemeenten op het terrein van kunst en cultuur door te nemen, zal het opvallen dat aan kunst en cultuur veel uiteenlopende en zegenrijke effecten worden toegeschreven. Vanzelfsprekend is cultuur goed voor de economie van de stad, ze creëert immers directe en indirecte werkgelegenheid en trekt bedrijven aan, houdt de middenklasse vast en zorgt voor een goed toeristisch klimaat. De sociale effecten zijn zo mogelijk nog positiever: cultuur bevordert sociale cohesie, vergroot de leefbaarheid van wijk en buurt en kan desgewenst processen van *gentrification* in werking zetten. Cultuur geeft buurt, wijk, stad en natie een identiteit (terug). En ook de individuele effecten zijn niet gering: door cultuurconsumptie word je een beter mens met minder vooroordelen; cultuur bevordert het vermogen tot zelfreflectie, maakt een mens flexibeler en opener naar de omgeving, nieuwsgieriger ook.

In de *Uitgangspuntennota* voor het nieuwe cultuurplan formuleert het gemeentebestuur van Rotterdam het helder: 'De kracht van kunst en cultuur kan veel meer dan nu het geval is worden ingezet bij de vraagstukken die in onze stad spelen... Cultuur en culturele participatie spelen een cruciale rol bij het bevechten en bereiken van burgerschap en maatschappelijke participatie.' In het (deze collegeperiode zeer dominante) programma *Pact op Zuid* worden kunst en cultuur vooral gewaardeerd omdat ze een goede verbinding vormen tussen de pijlers fysiek, economisch en sociaal. Naast cultuurparticipatie is internationalisering een belangrijke doelstelling. 'Rotterdam wil ook een stad zijn met een sterk internationaal imago. Niet alleen economisch, maar ook cultureel.'

Kunst en cultuur lijken goed voor iedereen, zoals melk goed is voor elk. Maar waarom eigenlijk en in welke mate en voor wie en in welke situatie? De vermoede positieve effecten worden door beleidsmakers meestal slecht gekwantificeerd en onderbouwd door onderzoeksgegevens. Nederlandse cultuuronderzoekers – zoals IJdens, Hagenaars en Bina – klagen over het gebrek aan relevante onderzoeksgegevens als het gaat om de sociale effecten van cultuurbeleid. We weten inderdaad veel over de samenstelling van ons publiek, maar weinig over de effecten van het overheidsbeleid op het terrein van kunst en cultuur. Vooral weten we niet of dezelfde effecten met beleidsmaatregelen op andere terreinen (sport, welzijn) ook te vinden zijn en wat de relatieve waarden en kosten van kunst- en cultuurbeleid dan zijn. De vraag naar de legitimering van het cultuurbeleid is daarom nog net zo relevant als enkele decennia geleden.

Hugo Bongers

is secretaris van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur

Op gemeentelijk niveau is dat niet anders dan landelijk.

Enkele zaken vallen op als we naar de motieven van gemeentelijk beleid kijken. Allereerst dat we minder paternalistische en elitaire argumenten gebruiken dan vroeger. Theorieën over 'bemoeigoederen', goederen en diensten waarvoor de burger op de markt minder over heeft dan goed voor hem zou zijn en die we dus moeten subsidiëren, zijn minder in zwang. De toegangsprijzen liggen tegenwoordig wel op een behoorlijk niveau en cultuurinstellingen als theaters en musea zijn inmiddels tot ondernemer verklaard, en gedragen zich ook zo. Er ligt meer nadruk op positieve collectieve externe effecten als economische ontwikkeling van stad en regio, sociale cohesiebevordering in wijk en buurt en identiteitsbevordering. Alleen in de sfeer van cultuureducatie worden nog wel op het (geestelijk en lichamelijk) welbevinden van het individu gerichte argumenten gebruikt.

Een tweede zaak die opvalt, is dat op gemeentelijk niveau in één adem over kunst- en cultuurbeleid wordt gesproken. Met het verdwijnen van de scherpe grens tussen hoge kunst en lage cultuur wordt zelden nog een onderscheid tussen kunst en cultuur gemaakt. Dat is voor de beleidsmakers ook gemakkelijk, want dan hoeft men zich niet af te vragen waar het verschil tussen beide begrippen ligt. Kunst als zelfstandig verschijnsel in de samenleving verdwijnt uit beeld. Dat wat wel de 'intrinsieke waarde' van kunst wordt genoemd, en daarmee ook een nadere specificatie van kwaliteitseisen, komt zelden meer tot uiting in gemeentelijk beleid. Discussies in gemeenteraden gaan over exogene effecten van kunst, niet over de kunst zelf. Kwaliteitsbeoordeling wordt ondergebracht bij deskundige adviesorganen.

Inmiddels denken gezondheidswetenschappers genuanceerd over melk. Dat is niet langer goed voor elk. We denken nu over veel zaken

genuanceerder. We kunnen ons een gelukkig individu voorstellen dat leeft zonder kennis van geschiedenis, zonder sportbeoefening of zonder kunstconsumptie. Als het om kwesties van smaak gaat, accepteren we geen bevoogdende overheid meer – als het om veiligheid gaat trouwens des te meer. Theorieën à la Bourdieu hebben daarbij zeker geholpen. Legitimering van kunstbeleid krijgt het daardoor moeilijk, zeker op gemeentelijk niveau, zeker in steden met een overwegend laagopgeleide en multi-etnische bevolking.

Kunstbeleid wordt verbreed tot cultuurbeleid, dat veel vagere fenomeen waaronder sterk uiteenlopende activiteiten worden geschaard. Zo is in Rotterdam het heetste discussiepunt momenteel de vraag of er een apart podium moet komen voor *urban culture*. Die *culture* is geen specifieke discipline, maar wordt in een moeizame poging tot definiëring praktisch gelijkgesteld met grootstedelijke jongeren-cultuur. Kunstbeleid wordt ingeruild voor leefstijlbeleid. Kunst als een te verdedigen *public good* is uit het beleidsdiscours aan het verdwijnen. De opdracht om aan te tonen dat en waarom iets kunst is, de traditionele taak van de kunstinstelling, wordt vervangen door allerlei op sociaal-culturele effecten gerichte taken. De kunstenaar en de kunstinstelling worden cultureel ondernemer; marktlegitimatie neemt de plaats in van overheidslegitimatie.

Zijn dit slechte ontwikkelingen? Laten we niet moralistisch doen. In een stad als Rotterdam, waarin ik het genoeg heb te wonen en te werken, is een groot en kwalitatief sterk aanbod van kunst. De kunstinstellingen werken hard aan dat aanbod en die kwaliteit. De niet-bevoogdende lokale overheid zorgt voor het fundament onder een breed, pluriform cultuuraanbod. Er is in grote lijnen harmonie over het beleid. We slagen er blijkbaar in om ondanks het ontbrekende antwoord op de legitimeringsvraag een goed leven te leiden.